

TRIASOPINIA

Onder invloed van de economie neemt de urbanisatie wereldwijd toe en veranderen steden in metropoolregio's. Die ontwikkeling gaat ook ons land niet voorbij. Waar liggen de uitdagingen bij deze toenemende verstedelijking? Drie hoogleraren over de toekomst van de stad.

'Behoeftte aan herbergzaamheid blijft'

Jan Latten
bijzonder hoogleraar sociale
demografie aan de UvA

'Onze economie transformeert naar een kenniseconomie. Samen met de toenemende urbanisatie en emancipatie versterkt dat het effect van hoogopgeleiden die elkaar in de stad ontmoeten en daar blijven hangen. Er ontstaat een concentratie van 'succes koppels' in de metropoolregio's. Zij worden aan het platteland onttrokken. De regio's daar blijven op dat punt achter.

We moeten niet onderschatten hoe waardevol metropoolregio's zijn voor een land. De overheid heeft heel bewust ingezet op groei van deze regio's, want die gaan het doen. De tijd van steden met gemeentegrenzen is voorbij. We moeten regionaal denken. Kleinere plaatsen rond grote steden groeien ook. De Randstad breidt zich uit naar Zwolle en Eindhoven.

ONBALANS > Hoewel we blij mogen zijn met die 'booming' plekken in ons land moeten we wel op onze hoede zijn. Vooral het feit dat gediplomeerden massaal wegtrekken uit de overige provincies vereist aandacht. Hoe ver mogen andere gebieden achterblijven, hoeveel onbalans kan een land hebben? Ergens ontstaat een punt dat de verschillen te groot worden; dan moet je als overheid ingrijpen.

De grootste uitdaging voor de toekomst ligt in het voorkomen van te grote contrasten tussen succesvollen en achterblijvers. Verschillen zijn er, zowel regionaal als binnen een stad, en ze nemen toe. Totale gelijkheid tussen mensen bestaat niet. Er is veel politiek debat over gelijke kansen als ideaal, juist omdat die er feitelijk niet zijn. Toch moeten we wel zoveel mogelijk compenseren wat spontaan in de samenleving gebeurt. Ingrijpen waar dingen uit balans dreigen te raken en die weer in goede banen leiden. Daar is meestal meer dan één oplossing voor nodig.

VOELSPRIETEN > De sociale huursector is op weg naar een kleine ontsporing. In bepaalde wijken krijg je een steeds grotere concentratie van achterblijvers. Het is een ongewild effect van de gekozen politiek. We hadden A, wilden B en kregen C. Net als in

het gewone leven, moet je bijblijven en bijsturen. Ontwikkelingen constant monitoren en politieke voelsprietten hebben om te weten hoe je dingen oplost.

Alle steden hebben plannen voor hoogbouw. Geen probleem zolang er maar diversiteit is. In het centrum hoogbouw, daarbuiten opener laagbouw. Niet alleen bouwen voor de kenniselite, want alle milieus moeten er zijn. Nederland krijgt meer urbane plekken. Daarmee zul je ook de infrastructuur moeten aanpassen. Reizen moet efficiënter, schoner en makkelijker door de aanleg van snelle fietsroutes en het realiseren van goed openbaar vervoer.

GROEN > De stad van de toekomst combineert hoogbouw met natuur en economische bedrijvigheid met efficiënte infrastructuur. Er ontstaat een nieuwe mix waarbij groen, dicht bij elkaar wonen en minder auto's zorgen voor een prettige, herbergzame plek. Groen maakt mensen gelukkig. Je hebt geen oerwouden nodig, maar dankzij parken, groenstroken en nieuwbouw met veel groen zal de natuur de stad binnendringen. Ook kunnen we beter gebruikmaken van de natuur die er ligt, zoals Nijmegen de Waal integreerde in de stad. Daarmee geef je zo'n plaats kwaliteit van leven.

Een herbergzame stad heeft te maken met toegankelijkheid, je veilig voelen en mensen ontmoeten. De verstedelijking maakt, dat we geen dorpsbewoners meer zijn. Maar de behoefte aan herbergzaamheid blijft. Er ontstaan nieuwe stadsbewoners, gevolg van het nieuwe wonen. Ook de stadsveteraan rukt op, de oudere bewoner voor wie de wens om prettig te wonen nog veel sterker telt. Mensen willen elkaar ontmoeten en zoeken elkaar op. De marketeers van Douwe Egberts hebben dat scherp gezien; zij zijn van die 'voelsprietten' in de samenleving die peilen waar onze behoeften liggen. Met de organisatie van een jaarlijkse Burendag sluiten ze aan op de tijdgeest. Zij zien hoe mensen cohesie zoeken en gebruiken hun koffie als middel voor ontmoeting. Hoe individueller we worden, hoe meer behoefte we hebben aan contact. Dat gebeurt steeds vaker op het straatje voor je deur. De stoep is het terras van de toekomst.'

'Tweedeling voorkomen? Menging stimuleren!'

Maarten van Ham
hoogleraar stedelijke vernieuwing
en wonen aan de TU Delft

'De stad polariseert. Terugkijkend naar de afgelopen vijftien jaar en vooruitblikkend op de eerstvolgende twintig jaar, zie ik steden ontstaan met steeds minder menging. Hoog- en laagopgeleiden, rijk en arm leven vaker ruimtelijk gescheiden van elkaar. Mensen met een hoog inkomen trekken naar mooie buurten en stadscentra, de lagere inkomensgroepen vind je aan de randen van de stad. Het is een toenemende trend die aandacht vereist.

Ongelijkheid gekoppeld aan inkomens en opleiding veroorzaakt een tweedeling in de samenleving. Dat heeft consequenties voor allerlei sociale processen: wie kom je tegen op straat, waar ontmoet je je partner? Het heeft ook effect op kinderen als zij nauwelijks in aanraking komen met leeftijdsgenootjes uit andere milieus. Het veroorzaakt generatieslang een vicieuze cirkel van segregatie.

Die wereldwijde trend van toenemende ruimtelijke ongelijkheid gaat ook ons land niet voorbij. Toch is in Nederlandse steden iets bijzonders aan de hand. Een hoog percentage van het woningbezit is er eigendom van sociale verhuurders. Daarom wonen zelfs op de duurste plekken, midden in het centrum, toch ook mensen met lage inkomens. Op dit punt zijn Nederlandse steden bijna een 'paradijs' en vergeleken met het buitenland zeer vooruitstrevend. We moeten er absoluut naar streven dat te behouden.

KANSEN > Er wordt veel gepraat over het woningtekort, vooral voor de middeninkomens. Het is een probleem, maar schept tegelijkertijd ook kansen. De uitdaging ligt in de vraag: waar bouw je? Heel veel huidige problemen zijn het gevolg van foute keuzes uit het verleden met betrekking tot nieuwbouw. Van begin af aan moet er gestreefd worden naar gemengde wijken, gecombineerd met goede scholen. Want menging kun je stimuleren door onder andere te investeren in de opleiding en kansen van mensen, te beginnen met jonge kinderen. Hun kansen op school moeten samenhangen met hun eigen capaciteiten, niet met de kwaliteit van het onderwijs.

Betere, snellere verbindingen in het openbaar vervoer zorgen voor verbindingen tussen mensen en werk. In een metropoolregio

als Amsterdam is onbalans, omdat werk voor mensen met een lage opleiding niet altijd beschikbaar is op de plek waar zij wonen. Dit is vooral te zien in Almere. In het zuiden van Amsterdam gaat het economisch beter dan in het noorden en het oosten. Dat zie je ook terug in de inkomens. Sneller en goedkoper openbaar vervoer maakt het makkelijker om binnen de regio mensen en werk aan elkaar te verbinden.

COMPACT WONEN > We groeien toe naar compactere steden met meer hoogbouw en betere toegang tot openbaar vervoer. We zullen ook steeds meer faciliteiten met elkaar delen, want hoe compacter we wonen, hoe aantrekkelijker en noodzakelijker het wordt om, bijvoorbeeld auto's, te delen. Het politieke klimaat heeft veel invloed op de stad van de toekomst. De keuze voor duurzaamheid kan ongewild ook ongelijkheid stimuleren. Hoe meer je verdient, hoe meer je op het gebied van duurzaamheid aan je woning kunt realiseren. Willen we dat duurzaam wonen voor iedereen betaalbaar is, dan zal daar een massale, politieke oplossing voor moeten komen.

De stad van de toekomst is er een waarin ieder in gelijke mate toegang heeft tot scholen, gratis openbaar vervoer en duurzaam, betaalbaar en compact wonen. We zijn er minder afhankelijk van auto's, want fietsend of met openbaar vervoer kom je overal. De toekomstige stad is ook sociaal duurzaam. Het is makkelijk om er elkaar te ontmoeten.

In Nederland zijn we geneigd onderlinge verschillen te veel te benadrukken. 'Nederland moet weer groot worden', klinkt het. Natuurlijk kunnen er best dingen beter, maar over het algemeen gaat het in Nederland juist heel goed. We zijn een klein land, maar in veel opzichten groots en we staan al jaren hoog in de top 10 van landen waar het goed gaat. Onze sociale huursector speelt een grote rol in het leefbaar houden van onze steden. De uitdaging voor de komende decennia is om die toppositie vast te houden.'

'Te lang een utopie voorgespiegeld'

Zef Hemel
hoogleraar grootstedelijke
vraagstukken aan de UvA

'We staan allemaal met onze rug naar de toekomst; visie is als een olifant die in de weg staat. Het gaat erom dat je trends begrijpt en daar zo goed mogelijk op inspeelt. Samen een juist beeld ontwikkelen van de stad in 2050, niet alleen gezien vanuit het oogpunt van wonen, maar ook vanuit mobiliteit en economie. Ik ben ontevreden over hoe we dat in Nederland doen.

Onze steden zijn veel te klein; voor een Amsterdam met twee miljoen inwoners schrikken we al terug. Verder gokken we nog steeds op de auto en investeren daarom niet in goed ondergronds openbaar vervoer. Grote en diverse steden zijn aan de winnende hand. Ook in de continentale context ontstaat een hele nieuwe hiërarchie in steden. De verklaring ligt in de economie die steeds sneller verandert. Dat vergroot de onzekerheid in de economie waardoor transactiekosten te hoog worden. Het kan niet meer op de oude manier; we moeten dichter op elkaar wonen en werken, elkaar veel zien en ontmoeten. Niet alleen digitaal, maar juist in de fysieke wereld. Daarom kruipt iedereen naar elkaar toe, ontstaan er campussen, coalities en kantoorruinen en worden er steeds meer congressen georganiseerd. Informele plekken voor lijfelijke ontmoetingen.

VERKEERDE WONINGEN > Het draait in de economie om vertrouwen. Dat bouw je vooral op tijdens persoonlijke ontmoetingen. Fysieke aanwezigheid is echt belangrijk. Voor grote bedrijven reden toch maar te kiezen voor een hoofdkantoor in de stad. Je ervaart het als je in Enschede bent: het gevoel steeds meer te missen. Nederland heeft lang geprobeerd dit zoveel mogelijk met ict op te lossen, maar daar red je het niet mee. Het is te technisch, zo zijn wij mensen niet.

De Koreanen en Japanners zijn ons twintig jaar vooruit. Jongeren trekken daar massaal naar de grote stad en laten zich niet weerhouden door stijgende woningprijzen. Zij passen hun leefstijl aan, doen alles buitenshuis en laten de maaltijden verzorgen. Het naoorlogse gezinsleven dat Nederland zo koestert is daar allang verdwenen.

Suburbane wijken aan de buitenranden van Japanse steden staan leeg en worden gesloopt, want iedereen trekt naar de stad. Dat staat ons ook te wachten. Wij hebben jarenlang de verkeerde woningen gebouwd. Grote grondgebonden woningen zijn te duur en worden gesplitst of gesloopt. Eenpersoonshuishoudens met veel minder vierkante meters woonruimte per persoon worden dominant.

TRENDS > Rotterdam heeft de knop al omgezet. Die investeert niet meer in subuurbaan bouwen, maar kiest voor binnenstedelijke hoogbouw. Sindsdien groeit de stad weer. Er schuilt wel een gevaar in: rijkdom in de grote woontorens, armoede aan de randen van de stad. Dat is een ongemakkelijke combinatie die je ook in Japanse steden ziet. Ook het eenzaamheidsvraagstuk is enorm. Daar moet een oplossing voor komen.

Het gaat er niet om of je die stad van de toekomst een aantrekkelijk perspectief vindt. Hier gaan we naartoe, zó ontwikkelt de wereld zich. We hebben onszelf te lang een utopie voorgespiegeld. Allerlei marktpartijen doen daar graag aan mee en bedienen de consumenten op hun wenken. Met het risico onvoorbereid te zijn op de toekomst. Wij leven graag het ideale leven, maar de werkelijkheid is lang niet altijd prettig. Mensen trekken als gezin tijdelijk de stad uit, maar na een paar jaren gaan ze scheiden en keren als twee eenpersoonshuishoudens terug naar de stad. Ik schets slechts trends van wat er gebeurt.

Werk is cruciaal in de stad van de toekomst. Buiten de stad treffen we vooral robots aan, dat zie je nu al in alle grote distributiecentra. De stad zelf heeft alles te bieden: een hoog voorzieningenniveau, goed ondergronds openbaar vervoer, natuur. Ik zou er best willen wonen, mits de rijken zich geen mooi leventje veroorloven zonder boodschap te hebben aan de armen. Met ongelijkheid is niemand gebaat; wonen in de stad moet voor iedereen betaalbaar en leefbaar zijn.'